

15. Трубачев О. Н. Этногенез и культура древнейших славян: Лингвистические исследования. – Изд. 2-е, доп. – М.: Наука, 2003. – 489 с.
16. Цивьян Т. В. Модель мира и ее лингвистические основы. – изд. 2-е, доп. – М.: КомКнига, 2005. – 280 с.
17. Шахматов А. А. История русского летописания. Т. 1. Повесть временных лет и древнейшие русские летописные своды. – СПб.: «Наука», 2002. – 486 с.
18. Шахматов А. А. «Повесть временных лет» и ее источники // ТОДРЛ. Т. 4. – М.; Л.: Академия наук СССР, 1940. – 150 с.

Білянська Олена Юрійвна – кандидат філософських наук, доцент кафедри культурології факультету історії та філософії Одеського національного університету імені І. І. Мечникова

УДК 141.7: 316.7(477)

ФІЛОСОФСЬКІ АСПЕКТИ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДИНАМІКИ СУЧАСНОГО УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У статті аналізуються філософські аспекти проблеми соціокультурної динаміки сучасного українського суспільства на основі філософських поглядів М. Бердяєва. Поняття культура у філософа виводиться за допомогою понять «дух» та «об'єктивація». Існує протиріччя між особою, культурою та тими цінностями, що вона виробляє та зберігає. Культура нерозривно пов'язана із творчістю. Саме творчість є тим шляхом, на якому можливе вирішення протиріч між особою та культурою.

Ключові слова: особа, культура, суспільство, творчість, християнство.

ФИЛОСОФСКИЕ АСПЕКТЫ СОЦИОКУЛЬТУРНОЙ ДИНАМИКИ СОВРЕМЕННОГО УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА

В статье анализируются философские аспекты проблемы социокультурной динамики современного украинского общества на основе философских взглядов Н. Бердяева. Понятие культура у философа выводится при помощи понятий «дух» и «объективация». Существует противоречие между личностью, культурой и теми ценностями, которые она производит и сохраняет. Культура неразрывно связана с творчеством. Именно творчество является тем путем, посредством которого возможно разрешение противоречия между личностью и культурой.

Ключевые слова: личность, культура, общество, творчество, христианство.

PHILOSOPHICAL ASPECTS OF SOCIO-CULTURAL DYNAMICS OF CONTEMPORARY UKRAINIAN SOCIETY

It is analysed in the article the philosophical problem of culture as factor of Ukrainian society's integration on the basis of N. A. Berdiaev's views. The philosopher's concept «culture» is derived by means of concept «spirit» and «objectivation». There is a contradiction between personality, culture and those values it produces and saves. There are indissoluble ties between culture and creation. It is the creation which is the way that gives the opportunity to solve contradiction between personality and culture.

Key words: personality, culture, society, creation, Christianity.

У сучасному європейському світосприйнятті велике значення відіграє процес пізнання та осмислення того соціокультурного динамізму, який став основою формування нової соціальної та духовної реальності. Важливу роль у цьому процесі завжди відігравали філософія та логіка, одним із гідних представників якої був професор Одеського національного університету Авенір Іванович Уйомов. Його філософська спадщина надала

потужний імпульс подальшому розвитку науки, визначенню нових підходів до систематизації наукового знання та його розвитку. Нині сучасна людина перебуває на такому рівні філософського розвитку, коли філософський світогляд не може не трактуватись у єдності з його пізнавальним змістом. З цієї точки зору визнається, що на певному етапі, на етапі вищого синтезу формується цілісне філософське світорозуміння, яке вбирає в себе надбання суперечних сторін філософського пізнання.

У сучасному світі, який вийшов на грань третього тисячоліття, відбуваються складні, багатогранні процеси в культурному, соціальному, економічному і духовному житті країн, націй, народів. Перед людством все найгостріше постають завдання досягнути таємниці світу, природи, буття, вирішити проблеми творчого, планетарного масштабу – екологічні, ядерної безпеки, боротьби з такими хворобами століття, як рак та СНІД, формування єдиного інформаційного поля, виходу на рівень сучасного досягнення цивілізації та культури.

Нині особливо актуальною є об'єктивна потреба в активному розвитку творчого, інтелектуального потенціалу кожної особистості, нації, суспільства в цілому. В реалізації цього завдання провідна роль належить освіті, навчанню, вихованню. Проте практика свідчить, що процес навчання творчості ще, на жаль, не став нормою.

Суспільний, науковий і духовний прогрес породжується діяльністю безлічі творчих особистостей. Люди творчого злету порушують інертність суспільства, здійснюють реформування, а часто й злам того, з чим суспільство зжилося, що для нього стало звичним та стабільним. Особистості творчого гатунку передбачають нові шляхи розвитку суспільства, науки, культури, виступають за реалізацію своїх ідей, планів. Кожний наступний виток людського прогресу – це поєднання енергії, розуму, почуттів, волі творчих особистостей. Творчість завжди є переходом до нового рівня існування.

Ті процеси, що відбуваються у сучасному світі, гостро обумовлюють необхідність глибинної зміни стилю та форми мислення, переходу від суспільної свідомості людства до розуміння єдності життя на Землі, інтеграційного аналізу соціальної та духовно-культурної практики і на основі цього прогнозування та творення майбутнього. Вирішальною методологічною парадигмою сучасної діяльності людини має стати творчість. Саме ж місце творчості в структурі діяльності людини буде змінюватися відповідно до перетворення середовища її існування із природного на соціальне, засноване на технічних досягненнях. Можна сподіватися, що формування нової соціально-економічної та духовної реальності буде перебувати у прямій залежності від того, якою мірою ці процеси будуть пронизані творчо-синтезуючою діяльністю людини, наскільки в них будуть панувати принципи гуманізму, соціальної та особистісної свободи, моральної відповідальності.

У цей історичний період в філософії, художній творчості й, взагалі, в культурі відбувається реалізація широкого явища – зверненості до людини. Ідеї зверненості до людини, до її внутрішнього світу, які висловлювалися, зокрема, Ф. Достоєвським, увійшли в російську, українську і світову філософську думку. В російській думці їх підхопили Володимир Соловйов та його послідовники – мислителі Срібного віку: М. Бердяєв, Л. Шестов. В українській думці: І. Я. Франко, М. Коцюбинський, О. Кобилянська, В. Стефаник.

Творчість своєю сутністю, внутрішнім сенсом переплітається з такими проблемами сучасного світу, як шляхи розвитку особистості, свідомість, мислення, пізнання, практика, передбачення, соціальний ідеал.

Одним з мислителів, який у своїй філософії поставив нові акценти, визначив нове бачення проблеми творчості людини виступив М. О. Бердяєв.

Таємниця феномена творчості сягає своїм корінням у глибоку давнину становлення та розвитку людських знань, культури, цивілізації.

Розглядаючи генезу творчості протягом тисячоліть, М. О. Бердяєв намагався виділити основні суттєві риси розуміння проблеми творчості різними філософськими напрямками та окремими філософами.

М. Бердяєв вважав, що витoki проблеми творчості людини знаходяться в християнстві, коли Христос засудив людину, яка заривала дари у землю. «Христос у притчах... говорить про творчість людини, про її творче покликання. Закопування дарів у землю, тобто відсутність творчості, засуджується Христом. Все вчення Ап. Павла про різні дари людини є вченням про творче покликання людини. Дари даються від Бога, й вони вказують на творче покликання» [3; 155].

Перші спроби осягнути проблему творчості силою розуму Бердяєв побачив у філософії Стародавньої Греції. Платон, наприклад, вважав, що в основі творчості знаходиться світова душа. Він зазначав, що творчість – поняття широке. Все, що викликає перехід від небуття до буття є творчістю, і, таким чином, створення будь-яких творів мистецтва і ремесла можна назвати творчістю, а тих, хто їх створює – творцями. Бердяєв вважав, що «творчість, подібно до платонівського Еросу, є дитям бідності і багатства, нікчемності та перевершення сил. Творчість пов'язана з гріхом і, разом з тим, вона жертвна» [3; 155]. Згідно з Платоном, є два види творчості: людська і божественна. Божя творчість створює вічні цінності. Творчість людини залежить від божої іскри, нею визначається і обмежується, згідно часовому терміну, проявляється у творчих справах філософа, правителя, державного діяча, лікаря, пророка, поета. Бердяєв вважав, що на основі платонізму виникла соціальна філософія, котра побачила у необхідних закономірностях ідеальні основи суспільства.

Досить глибоке усвідомлення всього того, що відбувається у сфері ідеального, Бердяєв знаходить у теоретичній спадщині Аристотеля. В праці «Метафізика» давньогрецький філософ висловлював такі думки щодо знання, а саме: що будь-яке мислення спрямоване або на діяльність, або на творчість, або носить теоретичний характер. Мислення, яке безпосередньо пов'язане з діяльністю, це «емпейрія» – досвід, «праксис» – діяння, «фронеzis» – розсудливість. Таке мислення виражає, насамперед, знання ремісників на основі матеріально – виробничої діяльності, які не дуже цінувалися Аристотелем. Більш високим типом знання, за Аристотелем, є «техне» – мистецтво або майстерність. Ці знання вже мають загальний характер, з'являються після дослідження і спрямовані на творчість. Це знання хоч і загального, але необхідного, тому в «техне» немає аподиктичного знання, а є лише знання «діалектичне». «Техне» хоч і наближається до теорії, але не досягає вищого теоретичного рівня.

В період античності творчість розглядалася як наслідування природи та була безпосередньо вплетеною в практично – предметну діяльність людини.

Зокрема, М. О. Бердяєв у таких своїх працях, як «Смисл творчості», «Смисл історії», «Самопізнання», «Світосприйняття Достоевського», «Творчість та об'єктивація» розкриває філософську сутність творчості, як синтезу різних форм людської діяльності, родову ознаку та духовну сутність людини, форму її буття, самодіяльність та самореалізацію. Філософ дуже уважно ставився до проблеми творчості та творчої реалізації людини. Він розробляв це питання, спираючись як на власний творчо-філософський досвід, так і на філософські концепції проблеми творчості своїх попередників. Бердяєв вважав, що проблема творчості потребує більш ретельного розгляду, нових філософських підходів та методів. Встановлюючи людину в центрі світу, філософ зауважує, що саме творчість є засобом виразу сутності людини як особистості, саме вона здатна вивести людину за межі об'єктивованого світу та піднятися над ним.

Творчість оголошувалася М.Бердяєвим одним з основних конструктивних принципів у процесі життєдіяльності людини. Творчість розуміється філософом не як об'єктивація, або надання особливих форм матеріальним тілам, а як творчість «із нічого», як трансцендування – духовний прорив у безкінечність.

Творчість є актом реалізації свободи людини та формою її піднесення до рівня духовного буття. Філософ нерозривно пов'язував поняття «творчість» та «особистість». Саме творення людиною своєї власної особистості проголошувалося Бердяєвим творчим актом. Особистість, на його думку, є перемогою над важкістю світу, перемогою свободи над рабством світу.

Особистість є творчим актом становлення майбутнього, є позбавленням від влади об'єктивації детермінованого світу. «Особа є не субстанцією, а актом, творчим актом... Особа є зусиллям та боротьбою, оволодінням собою та світом, перемогою над рабством, звільненням» [4; 20].

За допомогою категорій «об'єктивація» та «творчість» філософом виводиться поняття «культура». На думку М. Бердяєва, класична культура є досконалою об'єктивацією. Дух в культурі, релігії, моралі, науці, мистецтві є об'єктивований дух. «В об'єктивації культури охолоджується вогонь творчості, творчий зліт угору притягується униз, підкоряється закону. І не настає преображення світу» [5; 472].

В культурі відкривається трагедія людської творчості, тому що творчі продукти не співвідносні із екстазом творчого воління, духовною наповненістю творчого акту.

М. Бердяєв наголошує на тому, що непримириме протиріччя існує між культурою та релігією. На його думку, релігія творить життя, а культура творить цінності. На цій основі народжується трагедія творчості, у якій проявляється прагнення до творення нового життя, а не нових «наук та мистецтв». «Творчий акт, творчий вогонь знаходиться у царстві суб'єктивності, продукт же культури знаходиться у царстві об'єктивності. В культурі відбувається нібито все те ж відчуження, екстеріоризація людської природи. Ось чому людина потрапляє в рабство у культурних продуктів та цінностей»[4; 87].

Основною метою людини, як вважав Бердяєв, є вихід у «Царство Духу», подолання об'єктивації, як відчуження. Філософ наголошував, що весь світ повинен бути «моєю власністю», і ніщо не повинно бути зовнішнім, яке знаходиться «поза мене», екстеріоризованим, все повинно бути всередині людини. У світлі цієї мети культура є неминучим шляхом людини і людства. Цього шляху неможливо уникнути. Ю. П. Івонін у статті «Творчість, культура і цивілізація у філософській концепції М. О. Бердяєва» наголошує, що «філософ вважає необхідним ізжити шляхи культури, щоб вийти за межі культури, до вищої творчості. Лише на вершинах культури творче сміливе прагнення зможе розбити кайдани культури, котрі приковують до цього світу»[8; 82].

Але культура як етап історії людства не може розвиватися безкінечно. У середині культури, на думку Бердяєва, вже апріорно закладені джерела наступних перетворень, як позитивних, так і негативних. «За Бердяєвим, у будь-якій культурі, на певному ступені її розвитку, починають виявлятися начала, котрі підривають духовні основи культури. Щоб зрозуміти долю культури, потрібно розглядати її у динаміці й проникнути у її рокову діалектику, оскільки культура є живим процесом, живою долею народів. І ось виявляється, що культура не в змозі утримуватися на тій серединній висоті, котрої вона досягає у період свого процвітання, її сталість не вічна. У будь-якому усталеному історичному типі культури виявляється зрив, перехід у такий стан, який не відповідає традиційному розумінню культури», говорить Т. Сідорина у статті «Тема соціокультурної кризи у творчості М. О. Бердяєва»[10; 442].

Е. Смірнова у статті «М. Бердяєв про кризу культури» наголошує, що «...взагалі культура, як її розумів М. Бердяєв, «є невдачею творчості, є неможливість досягти творчого перетворення буття». Криза культури полягає у спробі вирішити цю проблему, але вона не здатна утворювати нові форми буття і у цьому її безсилля»[11; 72].

Стосовно питання існування та розвитку культури М. Бердяєв робить досить цікаве узагальнення. Він вважає, що в періоди творчого піднесення культура народжує цінності не для практичних утилітарних цілей або насолоди емпіричним життям, а заради цінностей як таких. Вона утворює істину заради істини та пізнання, красу заради краси, добро заради добра. У цьому всьому замало, вважав філософ, «реального, практичного життя», пристрасної «волі до життя», міцного прагнення організувати «життя», насолоджуватися «життям». У цьому всьому мало практичної користі. Історія і культура, на думку Бердяєва, є продуктом творчої роботи духу над природними стихіями. Завдяки творчості людина змінює світ, змінює суспільство. Творчість творить історію та культуру. «Об'єктивація завжди підкорює людину

кінцевим, закріпачує її... Кінець історії є звільненням від влади кінцевого та розкриттям перспективи якісної безкінечності, тобто вічності»[4; 136].

Утворивши цінності, культура іманентно змінює свою спрямованість та входить, за поглядами О. Шпенглера, які він розкрив у праці «Присмерк Європи»[13], у цивілізацію. Створені цінності не можуть допомогти вступити у реальне життя та змінити його; зміни змінюють і саму культуру. Вона починає прагнути до практичної організації життя, до розповсюдження досягнутих результатів. Це прагнення до «реального життя» поступово починає руйнувати творчий дух культури. П. Сорокін у книзі «Микола Бердяєв» писав: «Бердяєв зауважував, що в силу своєї аристократичності культурна творчість і культура все менш стають найвищою метою, перетворюючись на простий засіб «практичного покращення життя», процвітання та добробуту. З деградацією культури воля до культури і вільної творчості слабшає та поступово вмирає. Культура іманентно приходить до занепаду і руйнується, оскільки перестає відповідати цілям та задачам, котрі висуває перед нею творча фаза» [12; 151]. П. Сорокін характеризує основні етапи розвитку культури, визначені М. Бердяєвим, дає оцінку бердяєвській концепції культури, взаємозв'язку творчості і культури, майбутнього культури. Він наголошує на принциповій позиції Бердяєва щодо майбутнього розвитку та удосконалення культури шляхом релігійного перетворення життя.

Аналізуючи історичну генезу культури, М. Бердяєв робить висновок, що у першій половині XIX століття починається криза, сутінки європейської культури, загибель гуманізму. Філософ вважає, що ця епоха є кінцем нової історії та початком періоду нового середньовіччя. Новим середньовіччям Бердяєв називає ритмічну зміну епох, перехід від раціоналізму нової історії до ірраціоналізму або надраціоналізму середньовічного типу. На його думку, заклик до нового середньовіччя є закликом до революції духу, до нової свідомості. «До нового середньовіччя потрібно віднести будь-яку волю до релігійного об'єднання, поєднання розірваних частин християнського світу, волю до універсальної духовної культури, котра проявляється у вищому духовному шарі сучасного людства» [2; 242].

Криза культури, на думку М. Бердяєва, яскраво проявилася у творчості таких видатних майстрів як Ф. Ніцше, Ф. Достоевський, Ібсен, у працях яких відчувається незадоволеність, розчарування, страждання від двоїстості, безсилля сучасної їм культури. О. Андреев у книзі «Мистецтво, культура, над культура»[7] наголошував, що на думку М. Бердяєва однією з причин кризи європейської культури є швидкий розвиток та засилля техніки, утворення нової форми дійсності – організованого життя, у якому людина радикально змінює своє відношення до часу та простору.

Іншою причиною кризи європейської культури М. Бердяєв вважає входження в культуру величезних людських мас, що зумовило конфлікт між аристократичним та демократичним началом в культурі і призвело до переродження культури у технічну цивілізацію. Відбувається поступова зміна функції культури – вона перестає бути цінністю для людини та суспільства.

Зазираючи у майбутнє, М. Бердяєв зауважує, що хоча ця тенденція й має універсальний характер, деградація культури та її трансформація у цивілізацію не є єдиним призначенням творчого духу культури. Аналіз соціокультурної кризи у Європі наводить Бердяєва на питання про можливість альтернативного історично-культурного розвитку. Культура, за переконаннями філософа, може вибрати інший шлях – шлях релігійного перетворення життя і за допомогою цього шляху реалізувати істинне буття. Цей релігійний шлях допоможе увічнити справжні цінності та наблизити людство до справжнього творчого життя. «Людська доля є не тільки земною, але й небесною долею, не тільки історичною, але й метафізичною долею, не тільки людською, але й Божественною долею, не тільки людською драмою, але й Божественною драмою» [6; 45].

К. Сігов наголошує, що давня «теургічна» тема усе наполегливіше форсується: «... чи можливий та як можливий перехід від символічної творчості продуктів культури до реалістичної творчості преображеного життя, нового неба та нової землі? У російських письменників, котрі переходили межі мистецтва, у М. Гоголя, у Л. Толстого, у

Ф. Достоевського та у багатьох інших, гостро ставилась оця тема. До неї також підходили Ф. Ніцше, Ібсен, символісти» [9; 79].

Взагалі, вважає К. Сігов у статті «Вигнання та свобода: шлях Миколи Бердяєва», «...як на Бердяєва, культура подібна каменю на роздоріжжі, що повідомляє подорожнього про потрібність вибору: поїдеш навпрошки на механічному коневі цивілізації – себе загубиш, звернеш праворуч – зійдеш до «дива релігійного преображення життя», звернеш ліворуч – зірвешся до прірви тоталітарного варварства» [9; 78].

М. О. Бердяєв пропонує свій шлях виходу із кризи культури, який полягає у поверненні людства до довічних духовних релігійних цінностей, до оновленого християнства, у якому людина зможе повністю розкрити та реалізувати себе як особистість. «У таїнствах Церкви – рух від Бога до людини. Нове одкровення – рух від людини до Бога» [1; 80].

Треба наголосити, що концепцію творчості М. Бердяєва, як шлях подолання відчуження людини від суспільства, вважається за можливе застосувати до аналізу сучасного стану соціальних інститутів в умовах глобальних релігійних і політичних криз та пошуку духовної синтези, спрямованої на їх подолання. У сьогоденні творчість, що веде до подолання відчуження людини від суспільства, є надзвичайно актуальною у тому плані, що вона повинна виступати у вигляді ментально-релігійної синтези.

Пошуки такої релігійної синтези є нагальною необхідністю для сучасного світу з погляду на сучасний етап розгортання політичних та релігійних конфліктів. Але ця релігійна синтеза повинна існувати не тільки у релігійному вигляді, а й у вигляді філософських вчень, одним із яких є бердяєвська концепція творчості.

Необхідно підкреслити, що сучасний стан світової системи визначається як сутнісно перехідний. Процес глобалізації вже значно послабив інститути та механізми відтворення національних держав. На жаль, зараз ще не вироблено адекватних підходів до створення їх заміни на глобальному рівні, і творчість вбачається однією з можливих альтернатив.

Таким чином, у своїх філософських працях М. О. Бердяєв дуже велику увагу приділяє проблемі творчості. Творчість, творчі акти є основою існування людини у світі. Творчість розуміється філософом як один із шляхів подолання людиною об'єктивації світу, однією із форм подолання людиною відчуження від суспільства. Однією із основних форм відчуження у суспільстві М. Бердяєв визначає рабство людини. Рабство людини у буття, у Бога, у природи, у суспільства, у цивілізації, у історії, у самій себе.

Призначенням творчості філософ вважає подолання рабства. Творчість визначається внутрішньою духовною сутністю людини та шляхом до її самовдосконалення та самореалізації. Таким чином, творчість є кроком до особистого спасіння людини. Завдяки творчості людина змінює світ, змінює суспільство, своє власне існування. Бердяєв вважає, що завдяки творчості відбувається творення історії та культури, духовне преображення життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бердяєв Н. А. Идеи и жизнь. Теократические иллюзии и религиозное творчество / Н. А. Бердяев // Русская мысль. – 1917. – № 3-4. – С. 71-80.
2. Бердяев Н. А. Новое средневековье / Николай Александрович Бердяев. – М.: Канон +, 2002. – С. 221-310.
3. Бердяев Н. А. Опыт парадоксальной этики. О назначении человека / Н. А. Бердяев // Творчество и объективация / Н. А. Бердяев. – Мн.: Экономпресс, 2000. – С. 139-216.
4. Бердяев Н. А. О рабстве и свободе человека. Опыт персоналистической философии / Н. А. Бердяев // Творчество и объективация / Н. А. Бердяев. – Мн.: Экономпресс, 2000. – С. 9-138.
5. Бердяев Н. А. Самопознание: Сочинения / Николай Александрович Бердяев. – М.: ЗАО Изд-во ЭКСМО – Пресс; Харьков: Изд-во Фолио, 1999. – 624 с.
6. Бердяев Н. А. Смысл истории. Новое средневековье / Николай Александрович Бердяев. – М.: Канон +, 2002. – 448 с.

7. Андреев А. Л. Искусство, культура, сверхкультура (Философия Н. А. Бердяева) / А. Л. Андреев. – М.: Знание, 1991. – 64 с.
8. Ивонин Ю. П. Творчество, культура и цивилизация в философской концепции Н. А. Бердяева // Ю. П. Ивонин / Вечные философские проблемы. – Новосибирск, 1991. – С. 76-95.
9. Сігов К. Б. Вигнання та свобода: шлях Миколи Бердяєва / К. Б. Сігов // Філософська та соціологічна думка. – 1989. – № 11. – С. 75-85.
10. Сидорина Т. Ю. Тема соціокультурного кризиса в творчестве Н. А. Бердяева // Т. Ю. Сидорина / Метаморфози свободи: спадщина Бердяєва у сучасному дискурсі (до 125-річчя з дня народження М. О. Бердяєва): Український часопис російської філософії. Вісник Товариства російської філософії при Українському філософському фонді. Вип.1. – К.: Вид. ПАРАПАН, 2003. – С. 438 - 449.
11. Смирнова Э. В. Н.Бердяев о кризисе культуры / Э. В. Смирнова // Русская философия и духовная культура современности: Тезисы к респ. научн. конф. – Иркутск, 1991. – Книга 2. – С. 72-73.
12. Сорокин П. Николай Бердяев / Пителир Сорокин // Кентавр. – 1992. – № 7-8. – С. 147-152.
13. Шпенглер О. Закат Европы. Очерки морфологии мировой истории / Освальд Шпенглер // Гештальт и действительность. – Т.1. – М.: Мысль, 1998. – 663 с.

Борінштейн Євген Русланович – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського»

УДК: 1(091)+177+330.33.015:336.74

ФЕНОМЕН ГРОШЕЙ В ІСТОРІЇ ЛЮДСТВА: СОЦІАЛЬНО-ФІЛОСОФСЬКИЙ АНАЛІЗ

У статті досліджується феномен грошей з точки зору соціальної філософії. Йдеться про значення грошей як культурної універсалії. Проаналізовано роль грошей у суспільстві за допомогою розгляду функцій, видів та форм грошей. Означається соціогуманітарне значення грошей.

Ключові слова: гроші, людство, суспільство, криптовалюта, біткоїн, віртуальні гроші, метарація грошей.

ФЕНОМЕН ДЕНЕГ В ИСТОРИИ ЧЕЛОВЕЧЕСТВА: СОЦИАЛЬНО-ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ

В статье исследуется феномен денег с точки зрения социальной философии. Рассматривается значение денег как культурной универсалии. Используя рассмотрение функций, видов и форм денег, проанализирована роль денег в обществе. Обозначено социогуманитарное значение денег.

Ключевые слова: деньги, человечество, общество, криптовалюта, биткоин, виртуальные деньги, метасмысл денег.

THE PHENOMENON OF MONEY IN THE HISTORY OF MANKIND: THE SOCIAL-PHILOSOPHICAL ANALYSIS

The article examines the phenomenon of money from the point of view of social philosophy. The significance of money as a cultural universal is considered. Using the consideration of functions, types and forms of money, analyzed the role of money in society. The social and humanitarian